

Alenka Šivic-Dular

Filozofska fakulteta v Ljubljani

UDK 808.1-311-313

SLOVANSKO *BERK- 'SORBUS TORMINALIS' KOT IMENSKA OSNOVA

V najvažnejših novejših slovenskih delih, ki vsebujejo slovenska krajevna imena,¹ sta izpričani imeni *Brékovice* 'naselje v dolini Sovre ob cesti Žiri-Logatec' in *Zabrékve* 'gručasta vas na terasi pri Selcih v Selški dolini'; posebne etimološke obravnave še nista bili deležni.^{1a} Njunji zapisi segajo v 13. stol.²

Brekovice: 1265 in villa... que dicitur Wreānitz; 1453 *Workhobicz*; 1500 *Wrokobtz*;
Zabrekve: 1291, 1318 *Zabreko*; 1500 *Zabrekom*.

Deželni zakonik in vladni list za kranjsko kronovino IV/2, 1850, str. 51, navaja obliko *Brekavce*, M. Freyer, Alphabetisches Verzeichniss aller Ortschafts- und Schlösser -Namen des Herzogtums Krain, 1846, str. 10, pa *Brekavze*, n. *Brekauze*.

Krajevno ime *Brékovice* kaže slovansko besedotvorno sestavo in bi ga bilo mogoče morfemsko razčleniti kot **Brek-ov-ice*; osrednji ali predmetno-pomensko morfem *brek-* bi bil lahko dvojega izvira:

1) Iz slovanskega osebnega imena **Brékō* (prim. stč. *Břek*, ki je lahko skrajšana oblika iz dvočlenskega **Brētislavě*; vzdevek *Břek* pa je tvorjen iz stč. *břek* 'vrsta jerebike'³ in prek njega pojasnjuje Profous⁴ tudi č. krajevno ime *Břekeš*). Na slovenskem jezikovnem ozemlju so znani toponimi, tvorjeni iz antroponimov (celo iz krščanskih osebnih imen!) s svojilno pripono *-ov-*, npr. *Markovci*, *Ivanovci*, *Jurovci*, *Jakovica*, *Perovo*, *Baševce*, *Lastigovci* itd.; ta vrsta krajevnih imen pa ni povsod na Slovenskem enako pogostna, poleg tega pa gre tudi za mlajši besedotvorni model.⁵

Iz antroponimične osnove **Brék-* sta najverjetneje tvorjena priimka *Brek* (Dravograd, Maribor) in *Brekan* (Krško); dokončen pritrdilni odgovor bi dal le pregled zgodovinsko izpričanih oblik obeh priimkov. Iz iste osnove bi bilo treba razlagati tudi hrvaške priimke *Brek*, *Breka*, *Breka* itd.⁶ Mogoče sta antroponimičnega izvira še slovenska mikrotoponima *Brek* in *Brekova koča*.⁷

2) Omenjeni krajevni imeni bi bili lahko izpeljani iz slovanske osnove **berk-*, iz katere so tvorjena poimenovanja za rastlinsko ime 'Sorbus torminalis', ki kažejo naslednje besedotvorne možnosti:⁸

¹ Slovenska krajevna imena (LCZ), 1985, str. 28, 331; Atlas Slovenije, 1985; Krajevni leksikon Slovenije I, 1968, str. 179, 384; Krajevni leksikon Dravske banovine, 1937, str. 407, 579; iz teh del so vzeta vsa omenjena slovenska krajevna imena.

^{1a} L. Pintar, Ljubljanski zvon 32, 1912, str. 368, izpeljuje *Brekovice* iz rastlinskega poimenovanja.

² M. Kos, Gradivo za historično topografijo Slovenije I-II, 1975, str. 46, 741; večje število zapisov za krajevno ime *Brekovice* iz 16. stol. navaja P. Blaznik, Kolonizacija Poljanske doline, GMS 19, 1938.

³ J. Svoboda, Staročeská osobní jména a naše příjmení, 1964, str. 32 in 196.

⁴ A. Profous, Místní jména v Čechách I, 1947, str. 156.

⁵ F. Bezljaj, Eseji o slovenskem jeziku, 1967, str. 160.

⁶ Začasni slovar slovenskih priimkov, 1974, str. 57; Leksik prezimena SR Hrvatske, 1976, str. 71.

⁷ Atlas Slovenije, 1985, str. 308.

⁸ Rekonstruirane oblike so povzete po Słownik prasłowiański I, 1974, str. 205; Ętimologičeskij slovar' slavjanskix jazykov I, 1974, str. 194-5.

*berkč (r. *bérek*, ukr. *bérek*, sln. *brêk*, sh. nareč. *brek*, č. *břek*, stč. tudi 'acer', slš. nareč. *brek*, dl. *brók*), *bërka (dl. star. *brêka*, sln. *bréka*, sh. nareč. *brijeka*, r. *beréka*, ukr. nareč. *beréka* 'Pinus torminalis'), *berkyňi⁹ (p. novejše *brekinia/brzekinia*, č. *břekyně* tudi 'sadež Sorbus torminalisa', slš. *brekynia*, sln. *brekinja*, sh. *brêkinja*, nareč. *brekinja*, mak. *brekina*, blg. *brekina/brekinja* tudi 'Pinus torminalis') in *berkovč (sln. *brékovec* tudi 'Sorbus aria', gl. *brêkovec*). Poleg naštetih možnosti je v slovenščini izpričana še oblika *brekulja*, ki pa je lahko že slovenska tvorjenka s pripono *-ulja* iz rastlinskih poimenovanj.¹⁰

Osnova/koren *berk-, ki etimološko še ni enoumno pojasnjena,¹¹ je izpričana tudi z drugotnim nosnikom, razvitim že po metatezi: *brékč (stp. *brzak*, č. nareč. *brak*), *brêka (sln. *brenka*), *brêkyňi (ukr. nareč. *br'akyn'a*, č. nareč. *břakyně* 'Sorbus torminalis; njegovi sadeži').

Krajevno ime *Brekovice* se mi zdi verjetneje povezovati s to osnovo kot z ono pod 1). Za določitev besedotvorne podstave je pomembna opomba M. Kosa ob zapisu *Wreǵniz*, ki se glasi: »Pravilno čitanje 1265 prejkone *Wrequouiz*«, t.j. sklepati smemo, da se je v tem zapisu še ohranjala glasovna sestava *Brekv-ov-ice, ki se je šele kasneje poenostavila v *Brek-ov-ice*.

Krajevno ime *Zabrékve* je, če sklepamo po tej obliki in po mest. mn. v *Zabrékvah*, očitni samomožinski samostalnik ženskega spola. V tamkajšnjem govoru se prostorski pomen izraža tudi z orodniško predložno zvezo za *Brékvijo*, zaradi katere bi (po analogiji z obliko *l...ismokvijo*, *l...britvijo* itd.) lahko domnevali, da se im. ed. mora glasiti *brekev/*brekva, rod. ed. pa (za obe obliki enako) *brekve. Dodatni razlog za rekonstrukcijo takšne osnove krajevnega imena so izpričane dvojnice za poimenovanje prebivalcev tega naselja (*Zabrékovi* in *Brékovci*) in ktetik (*zabrékovski* in *brékovski*). Sklepati smemo, da je topnim *Zabrékve* nastal šele drugotno in predvsem iz potrebe po novi imenovalniški obliki imena (k prvotni orodniški predložni zvezi *Za Brekvijo*), kar je med slovenskimi krajevnimi imeni sorazmerno pogost pojav, npr. *Zadruga*, *Zabreza*, *Podnart*, *Medribnik*; značilen je za tista imena, ki so nastala iz mikrotoponimov, oziroma ko je najpogosteje uporabljana paradigmatška oblika jezikovnega opisa za del pokrajine postala njegovo ime. Funkcijo mikrotoponimičnega imena je torej pridobila ena od paradigmatških oblik (lahko tudi predložna), vse ostale paradigmatške oblike pa so (lahko) ostajale na meji med apelativno in lastnoimensko funkcijo.

Pri obeh imenih, t.j. *Brekv-ovice in *Za-brekv-e*, preseneča oblika osnove *brekv-*, ki ni izpričana nikjer drugje in jo je mogoče razlagati le kot nekdanje *ū*-jevsko deblo: *berky-žve 'Sorbus torminalis'. Med to besedo in spredaj naštetimi (*berkč, *berka itd.) ni kakega opaznega pomenskega razločka. Posredni pokazatelj za nekdanji obstoj *ū*-jevske osnove (z morebitno naplastitvijo pripone *-ni*) bi lahko bila beseda *berkyňi, ki se sicer razlaga kot tvorjenka s pripono *-nyňi* za izpeljavo rastlinskih poimenovanj oziroma le njihovih sadežev iz imenskih osnov,¹² neredko tudi iz starih *ū*-jevskih osnov, npr. *bersky - *berskyňi, *smoky - *smokyňi.¹³

Tega rastlinskega poimenovanja, kolikor mi je znano, ne navajajo med temeljnimi slovenskimi toponimičnimi osnovami;¹⁴ verjetno ni bila zelo pogosta in splošno razširjena v slovanskem svetu in se je tovrstni evidenci izmaknila. Kljub temu se mi zdi prav iz nje naj-

⁹ Ker so slovanski samostalniki na *-nyňi* radi prehajali med (produktivne) a-jevске, t.j. *bogyňi* > *bogyňa*, je tudi v našem primeru rekonstruirana oblika *berkyňi, čeprav je v vseh slovanskih jezikih izpričana samo oblika na *-nyňi*.

¹⁰ A. Bajec, *Besedotvorje slovenskega jezika I*, 1950, str. 36.

¹¹ Gl. op. 8.

¹² *Slovník praslovianský I*, 1974, str. 140; A. Bajec, op cit., str. 46-7.

¹³ A. Vaillant, *Grammaire comparée des langues slaves IV*, 1974, str. 387; gl. tudi op. 12.

¹⁴ F. Miklošič, *Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen II*, 1874, str. 146 in 264, ne navaja osnove *brék-*; V. Šmilauer, *Příručka slovanské toponomastiky*, 1970.

bolj racionalno razlagati oba slovenska toponima.¹⁵ Edine meni doslej znane vzporednice najdemo med srbohrvaškimi krajevnimi imeni:¹⁶ *Brėkinje* in *Brekovica* (obakrat gre za vasi v bihaškem okrožju), *Brekovica/Brekovice* (ime /dveh?/ vasi v Mačvi v 14. stol.), *Brekova* (vas v Mačvi v 14. stol.),¹⁷ *Brekovo* (vas v užiškem okrožju)¹⁸, *Brekovi* (im. mn.; vas v sarajevskem okrožju) in tudi *Brekinska* (vas v Slavoniji).¹⁹

Summary

UDC 808.1-311-313

THE SLAVIC *BERK- 'SORBUS TORMINALIS' AS A NOMINAL BASE

The purpose of the article is to discuss the Slovene toponyms *Brėkovice* and *Zabrėkve*; etymologically they are derived from the floral denomination for *berky*, -*čve* 'Sorbus torminalis', in the Slavic etymology known in the forms **běrkъ*, **běrka*, **berkŷii*, **berkovъcъ*.

¹⁵ Zdi se, da bi jima morali pridružiti še slovensko *Brekovnica* 'ime 443 m visokega hriba'; njegova lokacija je razvidna iz Atlasa Slovenije, str. 151/B3.

¹⁶ Vsi naštetni toponimi so iz dela Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika I, 1880, str. 623.

¹⁷ V slovarju je kot geselna oblika navedena *Brekova*, ob ketniku *brekovački* pa stoji pojasnilo: što pripada selu Brekovo, iz česar bi lahko sklepali na prvotni im. ed. **Brekovo*.

¹⁸ M. Grković, Rečnik ličnih imena kod Srba, 1977, ne navaja nikakršnega osebnega imena z osnovo **Brėk-/Brėk-*, čeprav bi toponima *Brekova*, *Brekovo* najlaže izpeljali prav iz osebnega imena. V toponimih *Brėkinje* in morda *Brekinska* nastopa pripona *-*yni/-yna* v imenski funkciji, prim. polj. *Gdynia*.

¹⁹ Že po oddaji prispevka sem ugotovila, da Z. Eberl, Některá pomístní jměna v Prokopském údolí a okolí. Onomastický spravodaj ČSAV 26/4-5, 1985, str. 371-2, navaja enako tvorbo iz istega fitonima: *Brekvice*, *Na Brekviči*. 1702 *auf der Brėkwyce genannt*.